

ВІДГУК

офіційного опонента доктора економічних наук, доцента
Філіппова Володимира Юрійовича
на дисертаційну роботу Пархоменко Наталії Олександрівни на тему:
«Управління розвитком бізнес-систем в умовах глобального середовища: теорія,
методологія та практика»,
яку подано до захисту в спеціалізовану вчену раду Д 64.055.01 у Харківському
національному економічному університеті імені Семена Кузнеця
на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук
за спеціальністю 08.00.04 – Економіка та управління підприємствами
(за видами економічної діяльності)

Актуальність теми дисертації та її зв'язок з науковими програмами, планами, темами

Сучасні підприємства є складними соціально-економічними системами, які виконують різноманітні взаємопов'язані бізнес-процеси з метою забезпечення стабільного розвитку, стійких конкурентних переваг на ринку, адаптації до змін глобального середовища тощо. Модель економічної поведінки бізнес-систем на вітчизняному та міжнародних ринках передбачає безперервний інноваційний розвиток, інформатизацію та комп'ютеризацію, організаційні трансформації тощо, відповідно до цього бізнес-система розглядається як рушійна складова розвитку. Разом з тим, діяльність бізнес-систем в умовах зростаючої нестабільності, змінюваної поведінки конкурентів, взаємодії процесів глобалізації та регіоналізації ініціює появу новітніх інструментаріїв управління розвитком бізнес-систем.

Незважаючи на напрацювання зарубіжних і вітчизняних науковців, питання управління розвитком бізнес-систем в умовах глобального середовища є актуальними для досліджень. До найбільш дискусійних при цьому недостатньо вивчених питань належить, зокрема, механізм формування системи стратегічного управління розвитком бізнес-систем; процедура прийняття управлінських рішень щодо вибору траєкторії розвитку та типу економічної поведінки бізнес-систем, методичний підхід до оцінювання впливу факторів глобального середовища на параметри розвитку бізнес-систем тощо. Тому розвиток теоретичних та науково-методичних засад управління розвитком бізнес-систем в умовах глобального середовища в контексті активізації зовнішньоекономічної діяльності вітчизняних бізнес-систем, що є метою дослідження Пархоменко Наталії Олександрівни, має як наукове, так і практичне значення.

Дискусійність проблем, об'єктивна необхідність подальшого поглиблення теоретичних досліджень методологічного характеру та прикладних розробок із проблематики управління розвитком бізнес-систем в умовах глобального середовища в цілому підтверджують актуальність обраної теми, її мету, завдання та структуру.

Дисертаційна робота виконувалась відповідно до держбюджетної науково-дослідної роботи Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля за темами «Теоретичні основи формування та використання потенціалу розвитку соціально-економічних систем» (номер держреєстрації 0109U0000082) проведено аналіз стану розвитку міжнародних та вітчизняних бізнес-систем, сформовано принципи та закономірності розвитку бізнес-систем; за науково-дослідною темою «Теоретичні основи передбачення та протидії кризовим явищам в економіці регіону» (номер держреєстрації 0111U000037) запропоновано методологічний інструментарій діагностики розвитку бізнес-систем, сформовано методичний підхід до оцінювання розвитку бізнес-систем та ідентифікації схильності бізнес-систем до кризового стану; за темою «Розробка теоретико-методологічних основ проектно-орієнтованого управління стійким і безпечним розвитком регіону в епоху економіки знань» (номер держреєстрації 0112U000233) сформовано концептуальні підходи до управління розвитком бізнес-систем; за темою «Теоретико-методологічні основи проектно- і процесноорієнтованого управління на регіональному рівні безпечним функціонуванням і розвитком суб'єктів і об'єктів діяльності в умовах економіки знань, системних криз та гібридних загроз» (номер держреєстрації 0115U000647) сформовано інструментарій управління розвитком бізнес-систем та розроблено методичний підхід до оцінювання впливу факторів глобального середовища на параметри розвитку бізнес-систем.

Виходячи з вищенаведеного, можна стверджувати, що дисертація Пархоменко Наталії Олександрівни є своєчасною та актуальною як в теоретичному, так і в практичному плані для вітчизняних та міжнародних бізнес-систем.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, їх достовірність і новизна

Наукові положення, висновки та рекомендації, що містяться у дисертації, в достатній мірі обґрунтовані. Виконане дослідження, свідчить про широку і глибоку обізнаність дисертанта з науковими працями вітчизняних і зарубіжних вчених, в яких

досліджуються проблеми управління розвитком як комплексу управлінських заходів, що здійснюються з метою підвищення рівня розвитку бізнес-систем.

Автор використав широкий арсенал сучасних методів та прийомів дослідження: логічний та історичний аналіз, узагальнення, аналіз та синтез, морфологічний аналіз, контент-аналіз, аналогії, аналітичний та логічний методи, ранжування, теорії графів, метод експертних оцінок, метод коефіцієнтів, експрес-діагностику банкрутства, скорингову модель, факторний аналіз, прогнозування, нейромоделювання, структурний та функціональний аналіз, абстрактно-логічний метод, системний аналіз, метод головних компонент (компонентний аналіз), матрично-структурний аналіз, абстрактно-логічний метод. Кваліфіковане їх використання дозволило дисертанту зробити особистий внесок у розвиток теоретичних засад та науково-методичного забезпечення управління розвитком бізнес-систем в умовах глобального середовища, довести рекомендації та пропозиції до рівня їх практичного використання на вітчизняних бізнес-системах.

Логічна структура дисертаційної роботи визначається її метою. Розкриття економічної сутності об'єкта управління та ґрунтовний аналіз наявного стану функціонування системи управління розвитком бізнес-систем дозволили автору провести глибоке дослідження причин, що обумовлюють проблемну ситуацію у цій сфері, та обґрунтувати висновки і пропозиції щодо методів і засобів її розв'язання.

Наукова новизна результатів дисертаційної роботи визначається сукупністю розроблених теоретичних положень, методичних підходів та практичних рекомендацій щодо розвитку науково-методичних засад управління розвитком бізнес-систем в умовах глобального середовища.

Автором здійснено глибокий аналіз вітчизняних та зарубіжних джерел щодо сутності поняття «бізнес-система» (С. 44-49). В роботі ретельно досліджено підходи до бізнес-систем та визначено їх структурні елементи та характеристики (С. 49-62). Таке дослідження є цікавим та актуальним, враховуючи використання комплексу підходів та системний характер управління розвитком бізнес-систем. Це дозволило дисертанту визначити поняття «бізнес-система» як «підприємство та / чи об'єднання підприємств, яке розглядається як система з її внутрішніми та зовнішніми зв'язками, сукупністю бізнес-процесів, спрямованих на досягнення певних результатів та забезпечення стабільного розвитку у майбутньому» (С. 58).

Дослідження категоріально-понятійного апарату розвитку бізнес-систем сприяло уточненню визначень термінів «стан бізнес-систем», «розвиток бізнес-систем», «метастан бізнес-систем», «управління розвитком бізнес-систем», та визначення взаємозв'язку між ними (С. 63-96), а також формуванню концепції управління розвитком бізнес-систем (С. 96-109). Концептуальні положення спрямовано на покращення якості управління бізнес-процесами, підвищення конкурентоспроможності, результативності, передбачуваності розвитку бізнес-систем в умовах глобального середовища. Така концепція дозволила довести гіпотезу щодо можливості управління метастаном з метою досягнення майбутнього бажаного стану бізнес-систем. Автор справедливо обґрунтовує доцільність і необхідність використання методичного забезпечення та стратегічного інструментарію управління розвитком бізнес-систем (С. 108-109). На основі аналізу розвитку тенденцій глобального середовища дисертантом сформовано перелік факторів, що впливають на розвиток бізнес-систем у глобальному середовищі (С. 114), уточнено аналітичний інструментарій виявлення тенденцій розвитку глобального середовища (С. 143-146).

Заслуговує на увагу наведений у роботі аналіз розвитку міжнародних та вітчизняних бізнес-систем, на основі якого уточнено класифікацію бізнес-систем (С. 171), що дозволило узагальнювати результати їх діяльності з метою виявлення тенденцій розвитку. Автор аргументовано досліджує процедуру прийняття управлінських рішень щодо вибору траєкторії розвитку та моделі економічної поведінки бізнес-систем з урахуванням тенденцій взаємодії глобального та локального бізнес-середовища (С. 197) та доводить доцільність систематизації типів економічної поведінки, виходячи з таких параметрів діяльності: територія розташування, розмір, можливості зовнішньоекономічної діяльності, рівень конкуренції, споживачі, фінансова стійкість, профіль виробництва (С. 204). Відповідно до цього визначено напрями розвитку та стратегії управління розвитком бізнес-систем.

Здобувачем суттєво поглиблено розробку методологічних положень щодо оцінювання розвитку бізнес-систем в умовах глобального середовища, детально обґрунтовано їх зміст, методологічна основа, завдання, розкрито особливості оцінювання параметрів розвитку (С. 208-224). Науковий та практичний інтерес мають розроблені і запропоновані у дисертації методичні підходи до оцінювання параметрів стану бізнес-систем, а також до ідентифікації причинно-наслідкових зв'язків чинників зміни тенденції

розвитку бізнес-систем та визначення схильності бізнес-систем до кризового стану (С. 224-278), що забезпечують передбачення метастану бізнес-систем.

У роботі дістало подальшого розвитку удосконалення методичного підходу до ідентифікації проблем в управлінні розвитком бізнес-систем на основі нейролінгвістичного програмування (С. 281-297). Наданий підхід надає можливість віднести бізнес-системи до певного класу розвитку, що сприяє формуванню стратегічних альтернатив при розробці стратегії розвитку бізнес-систем у глобальному середовищі. Дисертантом уточнено методичний підхід до оцінювання впливу факторів глобального середовища на параметри розвитку бізнес-систем (С. 298-317), особливими рисами якого є встановлення взаємозв'язку між параметрами бізнес-систем та глобальними і локальними індикаторами розвитку глобального середовища, що забезпечило систематизацію факторів, які визначають метастан розвитку бізнес-систем. Автором запропоновано науково-методичний підхід до формування інтелектуальної технології управління розвитком бізнес-систем на основі використання штучних нейронних мереж, в результаті якого отримуються прогнози параметрів розвитку бізнес-систем, що дозволяють визначити стратегію розвитку.

Особливої уваги заслуговує вперше розроблена і теоретично обґрунтована автором механізм формування системи стратегічного управління розвитком бізнес-систем, елементами якого є виробнича, технологічно-майнова, організаційна, фінансова, маркетингова, матеріально-постачальницька, кадрова, соціальна, інноваційна, інформаційна, зовнішньоекономічна складові, а також функції, завдання, принципи та методи управління відповідними бізнес-процесами (С. 351). Слід погодитись з автором, що впровадження механізму сприятиме визначенню стратегічних орієнтирів, обґрунтуванню стратегії розвитку, розробці плану розвитку, корегуванню стану, обґрунтуванню стратегічних напрямів розвитку вітчизняних бізнес-систем у глобальному середовищі.

Заслуговує на увагу розробка дисертантом методологічного підходу до розробки та реалізації стратегії управління розвитком бізнес-систем, який враховує стратегічний контекст, охоплює основні етапи стратегічного управління, передбачає розрахунок інтегрального показника метастану розвитку бізнес-систем, обґрунтовує вибір її стратегії розвитку (С. 363-391).

Суттєвим внеском у розвиток науково-методичного забезпечення управління розвитком бізнес-систем слід кваліфікувати обґрунтування дисертантом стратегії організаційного розвитку в контексті змін глобального середовища (С. 293-426). Удосконалений методичний підхід, на відміну від існуючих, орієнтований на комплексне застосування інструментарію стратегічного та процесного управління, що дозволяє обґрунтувати вибір організаційної форми бізнесу в умовах глобального середовища.

Отримані автором наукові результати мають високий ступінь обґрунтованості, що підтверджується узагальненням значної кількості фундаментальних праць вітчизняних та закордонних вчених-економістів, використанням великого обсягу статистичної інформації, достатньою апробацією та впровадженням у діяльність бізнес-систем.

Дисертаційна робота Пархоменко Н.О. за змістом, сутністю, структурою та оформленням відповідає вимогам МОН України, містить вступ, п'ять розділів, висновки, список використаних джерел, додатки.

Дисертацію побудовано логічно, її структура спрямована на розкриття основних теоретично-методологічних положень, висновків і рекомендацій, що характеризуються науковою новизною і відображають авторський внесок у розроблення теоретико-методологічних засад, науково-методичних і практичних рекомендацій щодо управління розвитком бізнес-систем в умовах глобального середовища.

Теоретична цінність і практична значущість наукових результатів

Наукове значення результатів дисертаційного дослідження полягає у розробці теоретичних положень і висновків, які збагачують економічну науку з питань управління розвитком бізнес-систем в умовах глобального середовища і визначають шляхи і методи удосконалення наявної системи управління у напрямках посилення стратегічної спрямованості, підвищення існуючого стану, стабільного розвитку.

В дисертаційній роботі Н.О. Пархоменко представлені не тільки теоретичні розробки з питань управління розвитком бізнес-систем. В роботі також представлені положення, що мають яскраво виражену практичну спрямованість. Ця спрямованість виражається у проведенні оцінки розвитку бізнес-систем, у застосуванні інструментаріїв прогнозування метастану розвитку бізнес-систем, у обґрунтуванні прогнозу розвитку бізнес-систем.

Практична цінність результатів дослідження полягає у розробці методичного забезпечення, використання якого надає суб'єктам управління можливість більш

об'єктивно формувати стратегічні орієнтири щодо розвитку бізнес-систем в процесі прийняття управлінських рішень, які базуються на застосуванні науково обґрунтованої оцінки внутрішніх параметрів розвитку та оцінки стану глобального середовища. Зазначені результати дослідження можуть бути використані у практиці роботи вітчизняних бізнес-систем.

Практична цінність результатів дослідження підтверджується їх впровадженням у господарську діяльність ТОВ «Спецтрансзапчасть», ТОВ «Куховар», ТОВ «Земля і право», ТОВ «Спецтрансзапчастина», ТОВ «Бізнес Юніон», АТ «Електромашина», Індустріальної групи УПЕК, ПрАТ «Харківський підшипниковий завод», ТОВ «Спецвузавтоматика», а також їх використанням у навчальному процесі у Харківському національному економічному університеті імені Семена Кузнеця при підготовці бакалаврів та магістрів за спеціальностями 073 «Менеджмент» та 292 «Міжнародні економічні відносини».

Отримані результати досліджень пройшли апробацію на 24 міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях, були опубліковані у виданнях Білорусі, Сербії, Франції та Естонії. Значна кількість та різноплановість практичних підсумків дисертаційного дослідження свідчать про його комплексність та вагомість одержаних результатів.

Повнота викладення наукових результатів дисертації в опублікованих працях

У відкритому друку за темою дисертації опубліковано 55 праць, з них 1 одноосібна монографія; 1 розділ у колективній монографії; 3 статті у наукових виданнях, що входять до наукометричних баз Scopus та Web of Science; 16 статей у наукових періодичних виданнях України, що віднесено до інших міжнародних наукометричних баз; 4 статті у наукових фахових виданнях України; 6 статей у іноземних виданнях, які включено до міжнародних наукометричних баз, 24 публікації за матеріалами конференцій. В опублікованих працях здобувача повно відображено сутність отриманих результатів виконаного дослідження та їх наукова новизна. Результати дослідження доповідались і отримали позитивну оцінку на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях. З огляду на це апробацію результатів дисертаційної роботи слід вважати достатньою.

Відповідність дисертації встановленим вимогам

Дисертація має традиційну структуру: вступ, п'ять розділів, висновки, список використаних джерел, додатки. Робота виконана в науковому стилі, на достатньо високому науково-теоретичному рівні, її зміст викладено в чіткій логічній послідовності. Дисертація оформлена у відповідності з діючими нормами і правилами, є завершеною науковою роботою, яка відповідає вимогам МОН України.

Зміст автореферату повною мірою стисло висвітлює основні положення дисертації. Автореферат за структурою і технічним оформленням відповідає визначеним МОН України стандартам. Висновки та рекомендації, наведені в дисертації і авторефераті, наукових працях Пархоменко Н.О., частково відрізняються деталізацією викладу, але щодо сутності – ідентичні.

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертаційної роботи

Оцінюючи в цілому достатній рівень розробки теоретико-методологічних і методичних положень, практичних рекомендацій, обґрунтованість наукових висновків та пропозицій, необхідно відмітити, що деякі положення є дискусійними.

1. У роботі наведено алгоритм прийняття управлінських рішень щодо вибору траєкторії розвитку та формування типу економічної поведінки бізнес-систем (розділ 2), але не представлено його проведення на прикладі конкретного підприємства.

2. Дискусійним уявляється віднесення автором до випадкових зовнішніх параметрів, що не залежать від діяльності бізнес-систем та реагують на вплив глобального середовища (табл. 3.2, с. 312) лише такого переліку параметрів, як виникнення стихійних лих; зміна вектору зовнішньої політики іноземних держав-партнерів по бізнесу; демографічні зміни; несподівані науково-технічні прориви. У комплексі цих параметрів слід назвати: економічні обмеження уряду країни-партнера, кон'юнктурні зміни світового ринку, зміна уподобань споживачів, кон'юнктура ринку капіталу, особливості доступу до каналів розподілу, та інші.

3. У таблицях 3.3 (с. 219) та 3.4 (с. 220) наведено результати проведеного опитування провідних фахівців підприємств міста Харкова щодо впливу зовнішніх та внутрішніх параметрів на діяльність бізнес-систем. На нашу думку запропоновані результати повинні бути підкріплені у додатках до дисертаційної роботи формою, за якою проводилися зазначені опитування.

4. У табл. 3.5 (с. 222) наведено результати щодо визначення рівня впливу параметрів, що здійснюють вплив на розвиток бізнес-систем. Потребує пояснення – чи не

вплине на якість результатів проведеного дослідження факт галузевої приналежності бізнес-системи до певної сфери діяльності.

5. Розглядаючи інструменти ідентифікації причинно-наслідкових зв'язків чинників зміни тенденцій розвитку бізнес-систем (табл. 3.10), автор показує особливості їх використання, переваги та недоліки застосування щодо управління розвитком бізнес-систем, підкреслює на доцільність використання. Але дискусійним є питання щодо доцільності застосування зазначених інструментів в умовах непередбачуваних змін глобального середовища.

6. Наводячи результати розрахунку інтегрального показника метастану методом головних компонент (с. 382-385), автору бажано було б приділити більше уваги процедурам визначення окремих складових інтегрального показника.

7. Обґрунтування вибору організаційної стратегії розвитку бізнес-систем у роботі розглядається на основі співвідношення позицій поточного стану та загальних стратегій розвитку бізнес-систем (табл. 5.11, стор. 406). Тому треба було більш конкретно розглянути сутність цієї методології. Окремі згадування з цього приводу у роботі є. Проте треба було це питання розглянути більш змістовно та системно.

Наведені зауваження не знижують загальну позитивну оцінку дисертаційної роботи.

Загальний висновок

Дисертаційну роботу Пархоменко Наталії Олександрівни «Управління розвитком бізнес-систем в умовах глобального середовища: теорія, методологія та практика» можна визнати завершеним науковим дослідженням, результати якого дозволяють вирішити актуальне науково-практичне завдання щодо дієвого управління розвитком бізнес-систем в умовах глобального середовища в контексті активізації зовнішньоекономічного діяльності. Дисертація Пархоменко Н.О. за змістом й якістю теоретичних та методичних розробок відповідає рівню дисертацій на здобуття наукового ступеню доктора економічних наук. Вибрану тему дисертаційної роботи необхідним чином розкрито; поставлену мету досягнуто; завдання дисертаційної роботи в цілому виконано. Тема дисертації відповідає спеціальності 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності).

У дисертаційній роботі отримано науково-обґрунтовані результати, що відрізняються новизною та мають практичну цінність та вносять вклад у розвиток

теоретичних та прикладних засад економічних наук. У результаті виконаного дослідження знайдено нове вирішення наукової проблеми – розроблення теоретико-методологічних засад, науково-методичних і практичних рекомендацій щодо управління розвитком бізнес-систем в умовах глобального середовища.

Апробацію результатів дисертаційної роботи слід вважати достатньою: основні положення дисертаційної роботи висвітлено в опублікованих працях, обсяг яких є достатнім, обговорені на науково-практичних конференціях і використані в практичній діяльності вітчизняних бізнес-систем. Автореферат дисертації необхідним чином розкриває основні її положення та висновки, є ідентичним дисертації за структурою та змістом та не містить інформації, що є відсутньою у дисертаційній роботі.

Дисертація Пархоменко Н.О. на тему «Управління розвитком бізнес-систем в умовах глобального середовища: теорія, методологія та практика» за своїм змістом відповідає п. п. 9, 10, 12, 13, 14 «Порядку присудження наукових ступенів» затвердженого постановою Кабінету міністрів України від 24.07.2013 р. № 567, а її автор – Пархоменко Наталія Олександрівна – заслуговує присудження наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності).

Офіційний опонент:

Доцент кафедри менеджменту
Державного університету «Одеська
політехніка»
доктор економічних наук, доцент

В.Ю. Філіппов

Підпис Філіппова В.Ю. засвідчую:

Вчений секретар
Державного університету «Одеська
політехніка»
к.т.н., доцент

В.І. Шевчук